

de erhållna resultaten betraktas som en mycket stark indikation på ett orsakssamband.»

Logiskt sett finns det inget som säger att det måste kunna anges något annat rimligt alternativ om oklarheter finns beträffande ett orsakssamband. Jag vågade i mitt utlåtande på vetenskapliga grunder inte vara mer precis än att påstå att »mycket litet talar för» ett orsakssamband i det aktuella fallet. Här vägrade jag, och väger fortfarande idag, sålunda in dels den svaga grund som påståendet om orsakssamband mellan MS och organiska lösningsmedel överhuvudtaget vilar på, dels den osäkerhet som vidlåder diagnosen MS i det aktuella fallet.

Domstolens sak att pröva

Det är domstolens sak att i detalj pröva om de uppgifter som framkommit i ett mål överensstämmer med vad som anges i lagtexten. Sakkunnigutlåtandets primära funktion är således att så långt möjligt ge domstolen ett underlag som den kan använda i de ofta mycket grannliga avvägningar och bedömningar som behövs inför ett domslut, inte att direkt formulera domslutet.

Bring antyder att yttrandet från SoS misslett rättsens ledamöter. Det är inte sannolikt att så är fallet. Av domskälen och den skiljaktiga meningen framgår att rättsens ledamöter varit väl förtrogna med lagtextens innebörd – något annat hade inte heller varit att vänta. Regeringsrätten fann inte heller skäl att begära något kompletterande yttrande från SoS.

PO Lundberg

professor emeritus,
institutionen för neurovetenskap:
neurologi, Akademiska sjukhuset,
Uppsala

Referenser

1. Kawamoto T, Koga M, Oyama T, Kodama Y. Habitual and genetic factors that affect urinary background levels of biomarkers for organic solvent exposure. Arch Environ Contam Toxicol 1996; 30: 114-20.
2. Mortensen JT, Brønnum-Hansen H, Rasmussen K. Multiple sclerosis and organic solvents. Epidemiology 1998; 9: 168-71.

*Se även medicinsk kommentar
i detta nummer.*

Asklepios redivivus –

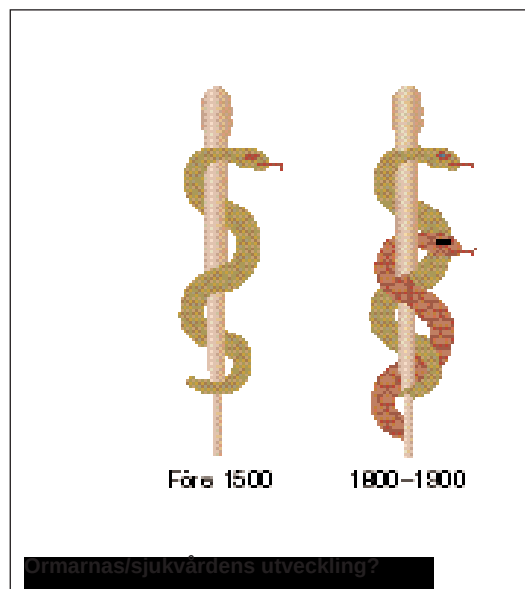
Asklepios, grekisk läke-
domsgud, son till Apollon
och Koronis. Asklepios
hade troligen sitt ursprung
som underjordisk heros
med läkande krafter. Anknytningen till
underjorden visas av hans attribut, en
stav med en omslingrad orm, och av en
underjordisk, labyrintliknande byggnad
i hans stora helgedom i Epidaurós.
Staven är nu symbol för läkekonst och
medicinsk vetenskap. (Fritt efter Natio-
nalencyklopedin.)

Jag har aldrig riktigt förstått betydelsen eller inspirerats av det där med ormen och staven som symbol för läkekonsten. Men nu har jag fått hjälp att förstå – av Robertsson Davies i romanen »Medicinnmannen» [1], recenserad i LT 42/97 av Ulla Söderström.

»Staven med två omslingrande ormar. Känner du inte till den? Så besviken jag blir. Den är tusentals år gammal, och den härstammar från den tid gudarna trampade jordens yta. En gång då Hermes vandrade omkring träffade han på två ormar som råkat i ursinnigt slagsmål. För att stifta fred och upprätta balans eller försoning, stack han ner staven mellan ormarna, och de kröp väsan-
de upp på den, fast nu var de sams, och allt sedan dess har de förblivit slingrande om den helande staven. Vilka är då ormarna? Man kan kalla dem Kunskap och Visdom. /- -/ Kunskapen är det man lär in medan visdomen är det man själv tillför.»

Visst är detta en underbar bild som tål att fundera kring! Vi kan kalla ormarna Naturvetenskap och Humanism. Eller enligt Robert M Pirsig i »Zen och konsten att sköta en motorcykel» [2]: Positivism och Hermetik, Den Förnuftsmässiga och den Känslomässiga, Den Tekniska och den Konstnärliga, Den Fyrkantiga och den Hippiebetonade, Den Reduktionistiska och den Bortom reduktionismen.

Kvalitet finns på båda sidor, i den förnuftsbetonade världen och i den känslomässiga. Men kvalitet låter sig inte definieras utan att man går i cirkel. Författaren Pirsig blev schizofren då han försökte – både i sin bok och i verk-



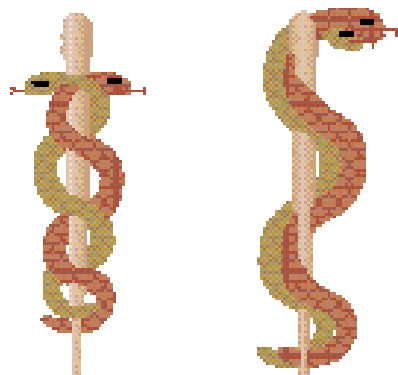
ligheten. Det är inte bara Pirsig som gått bet på att förena de två världarna – en inte ringa del av den teoretiska filosofin handlar om just detta.

Någon gång i en oviss framtid kan den moderna biologin komma att förena de båda världarna, om det nu över huvud taget är möjligt. Gregory Bateson har försökt [3], och Gerard Edelman [4]. Karl Popper [5] har gått ude-
nom genom att införa en tredje värld, som hos Peer Gynt då denne mötte den store Böjgen. Tills vidare måste vi nöja oss med att kvalitet kan finnas i båda.

De två ormarna på Hermes stav inspirerar mig till ännu ett namnförslag: Illness och Disease. På engelska finns dessa båda namn för sjukdom. På svenska har vi bara ett namn för sjukdom [6]. För patienten är sjukdomen i första hand en personlig upplevelse, illness. För läkaren är den förutom detta också en biologisk förändring, det vi kallar disease. Före de naturvetenskapliga framstegen, som började så smått med Vesalius på 1500-talet och sköt fart på 1800-talet, sammanföll patientens och läkarens sjukdomsbegrepp. Det behövdes bara en orm på Asklepios stav ända fram till dess. Ingen osämja – den kunde ju inte gärna slåss med sig själv.

Det här med disease var något nytt som innebar komplikationer mellan lä-

eller konsten att tolka ormar



År 2000

Fram idén

ILLUSTRATION: PIROSKA VON GEGERFELT

karen och patienten och också mellan samhället och patienten. Sakerna som inte har med patientens upplevelse att göra, har kommit att spela en allt större roll i experternas och i samhällets sätt att behandla den sjuke.

Mycket av talet om den omänskliga sjukvården och om snorkiga unga läkare beror just på att läkarna håller sig med ett eget sjukdomsbegrepp som avviker från patientens. Och ju större naturvetenskapliga framsteg vi gör, ju mer den biomedicinska modellen byggs ut, desto mer kommer läkarnas sjukdomsbegrepp att avvika från patienternas. Patienterna tycker sig höra hur ormarna börjar väsa och slåss igen, och de söker sig till alternativmedicinen och »New age» eller något liknande.

Det är naturligtvis inte så att läkaren enbart ägnar sig åt disease. Tvärt om – läkare börjar med illness, och försöker hela tiden komma ihåg patientens verklighet. Vi är olika duktiga på inkännande och har olika möjligheter att förstå patientens illness i de olika positioner vi har inom sjukvården. Poängen är att det växande begreppet disease utgör en faktor som avlägsnar läkaren från patienten. Inom sjukhusvården är arbetet med disease av naturliga skäl mer centralt än inom primärvården. Ormarna på Asklepios stav är olikstora, och olikstora på

olika sätt inom sjukhusvård och primärvård.

I en tid då den naturvetenskapliga ormen ter sig skrämmande stor och svårhanterlig för många som söker sjukvården undrar en f.d. ormskötare vad man skall kunna göra. Helt klart är att vi inte kan ta efter urschamanen Teiresias när det gäller hans brutala ormrelationer [7].

Idén bakom Teiresias är en man som genom personliga erfarenheter har förmåga att förstå allt från insidan. Teiresias hade bland annat den enastående erfarenheten att ha varit både man och kvinna. Så här gick det till: En dag fick Teiresias se två ormar som kopulerade. Han dödade honan med sin stav och blev omedelbart förvandlad till kvinna. Under sju år levde han som uppskattad prostituerad. Så en dag stötte han på ett nytt ormpar. Denna gång slog han ihjäl hannen och blev återförd till sin tidigare skepnad, till man.

Som en följd av ett gräl mellan Zeus och Hera om kärlekens nöjen gjorde Hera Teiresias blind för resten av livet. Zeus kompenserade honom genom att ge honom ett inre öga. Det var så han blev schaman.

Vi kan naturligtvis inte lösa våra problem som ormskötare genom att ta kål på den ena av ormarna. Den som vill bli alternativmedicinare får inte ta kål på förnuftet, och den som vill utbilda sig till skolmedicinare får inte utesluta känslan och intuitionen. Vi måste i stället försöka få ormarna att samarbeta, kanske att kopulera, att befrukta varandra. Hur nu det skall gå till? Hur skall vi få in mer av schamanutbildning under läkarutbildningen? Jag vet att man försöker, men jag har ingen klar uppfattning om hur det går till och hur man lyckas.

Inte kan det vara lätt att vara patienternas representanter i egenskap av sjukvårdspolitiker, att få ormarna på Asklepios stav att ha de rätta proportionerna inom olika sektorer av sjukvården och inom olika regioner, och se till att de inte slåss, utan hellre samarbetar. Inte lär det gå utan att engagera ormskötarna (eller ormtjusarna) i en seriös sjukvårdspolitisk debatt.



KRÖNIKÖR

KARL ERIK FICHTELIUS
professor, Härnösand.

”I en tid då den naturvetenskapliga ormen ter sig skrämmande stor och svårhanterlig för många som söker sjukvården undrar en f.d. ormskötare vad man skall kunna göra. Helt klart är att vi inte kan ta efter urschamanen Teiresias när det gäller hans brutala ormrelationer.”

Referenser

1. Robertson D. Medicinmannen. Stockholm: Wahlström & Widstrand, 1997.
2. Pirsis RM. Zen och konsten att sköta en motorcykel. Stockholm: Alba, 1978.
3. Bateson G. Mind and Nature. London: Fontana Paperbacks, 1980.
4. Edelman G. Bright Air, Brilliant Fire. New York: Basic Books, 1992.
5. Holmberg H. Att läsa Karl Popper. Stockholm: Timbro, 1983.
6. Sachs L, Uddenberg N. Medicin, myter och magi. Stockholm: Akademilitteratur 1984.
7. Humphrey N. The Inner Eye. London: Faber and Faber, 1986.